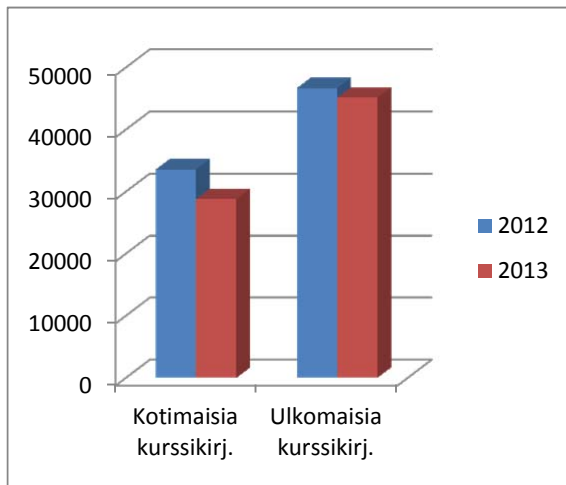

Suomen yliopistokirjastojen neuvosto (SYN) seuraa e-kurssikirjojen osuutta kurssikirjanimekkeistä yliopistokirjastoissa. Tähän liittyen on tehty kyselyt vuoden 2012 ja 2013 kurssikirjatilanteista. Kyselyt on toteutettu huhtikuussa 2013 ja maaliskuussa 2014. Vastaaajina ovat olleet kaikkien Suomen yliopistojen kirjastot, yhteensä 15 kirjastoa. Tässä raportissa on esitelty SYN:n e-kurssikirjakyselyn vastauksia.

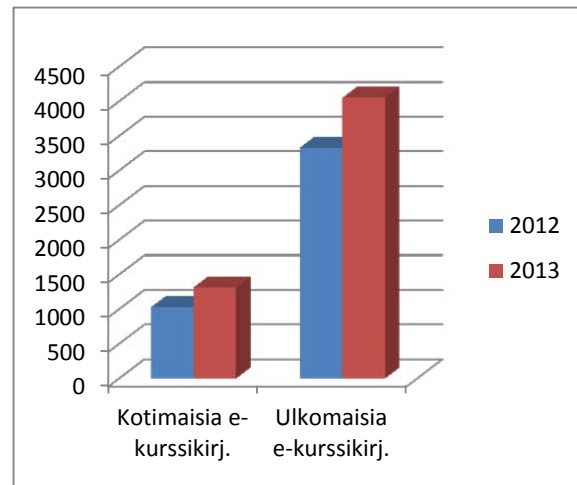
1. E-kurssikirjojen määrät yliopistokirjastoissa

Kurssikirjojen nimekemäärät ovat hiukan vähentyneet edellisestä vuodesta (kuvio 1), mutta e-kurssikirjojen nimekemäärät ovat lisääntyneet vuodessa noin 1000 nimekkeellä, 4362:sta 5368:aan (kuvio 2).

Kuvio 1. Kurssikirjanimekkeiden määrät yhteensä

Kuvio 2. E-kurssikirjanimekkeiden määrät yhteensä

Kurssikirjojen lukumäärät ovat kyseisenä vuonna **voimassa olevien** kurssikirjojen nimekemääriä. Joitakin huomioita kurssikirjojen määriin liittyen:

- Taideyliopistossa varsinaisia kurssikirjoja käytetään vähän. Kirjallisuus on enemmän metodi- ja oheiskirjallisuutta.
- HY: Kurssikirjojen laskentatapa v. 2013 osin poikkeaa vuoteen 2012 verrattuna, josta syystä kirjaston vuosien 2012 ja 2013 luvut eivät ole vertailukelpoiset.
- ÅA: Obs, i förra årets enkät ingick ej magasinerade tryckta böcker, vilka tas med nu, därför är antalet titlar högre.
- TTY: E-kirjapakettien kirjoja käytetään laitoksilla enemmänkin kurssiaineistoina, mutta siitä ei tule tietoa kirjastoon.
- LUT: Opinto-oppaissa ei mainita kaikkea kurssiin liittyvää aineistoa, joten on mahdotonta tietää kurssikirjojen tarkkaa määrää ja käytetäänkö jotakin olemassa olevaa e-kirjaa kurssikirjana. Lappeenrannan tiedekirjaston vastaukseen sisältyy sekä LUT:n että Saimaan ammattikorkeakoulun kurssikirjamäärät.
- OY: Kurssikirjojen nimekemäärään on laskettu kaikki KU-kokoelmassa olevat nimekkeet (bib-tietueet). Määrä on suurempi, kuin varsinaisesti kurssivaatimuksissa oleva nimekemäärä, koska

kokoelmassa on muutakin. Jos kirjalla on käyttöä, sitä ei automaattisesti poisteta kokoelmasta, vaikka se ei enää kurssivaatimuksiin kuuluisikaan. Tämä vaikuttaa jonkin verran e-kirjojen suhteelliseen osuuteen nimekemäärästä.

Vastaavasti vain elektronisena hankittu nimekemäärä vaikuttaa isolta. Vertailukohtana on kuitenkin ollut vain KU-kokoelma, kirja saattaa olla painettuna jossakin muussa kokoelmassa. Kyseessä on lähinnä vaihtoehtoiset kirjat, joita ei ole katsottu tarpeelliseksi hankkia KU-kokoelmaan erikseen, jos ne on saatavilla muutenkin.

Taulukko 1. Kurssikirjojen ja e-kurssikirjojen nimekemäärät yliopistoittain 2013, kpl.

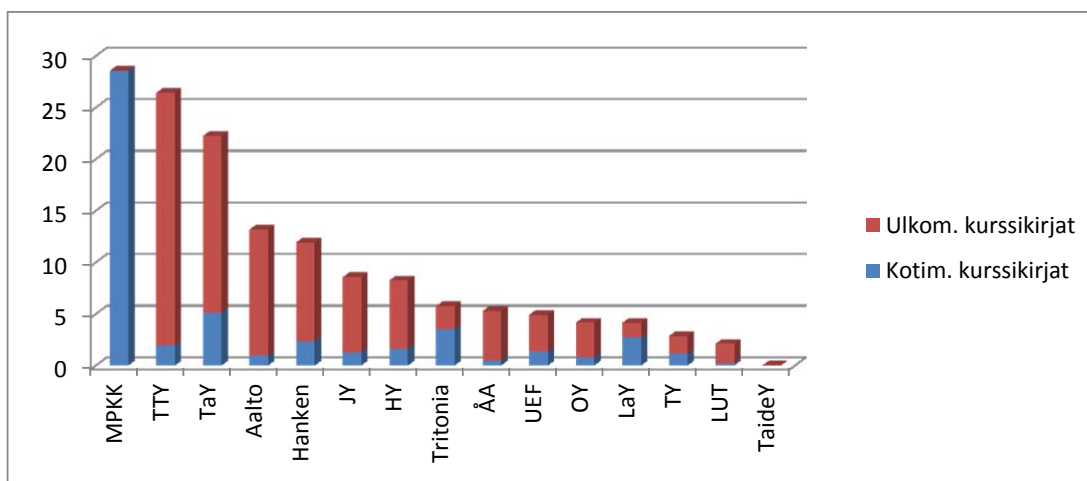
	Aalto	Hanken	HY	JY	LaY	LUT	MPKK	OY
Kotimaisia kurssikirjanimekkeitä	833	38	4979	1972	1850	1211	500	4954
Kotimaisia e-kurssikirjanimekkeitä	30	7	260	67	83	5	200	85
Ulkomaisia kurssikirjanimekkeitä	2253	255	11045	3286	1209	912	200	5314
Ulkomaisia e-kurssikirjanimekkeitä	379	28	1062	384	44	40	0	342

	TaideY	TaY	Tritonia	TTY	TY	UEF	ÅA	Yht.
Kotimaisia kurssikirjanimekkeitä	0	1270	1021	238	1701	6640	1593	28800
Kotimaisia e-kurssikirjanimekkeitä	0	179	100	18	71	174	35	1314
Ulkomaisia kurssikirjanimekkeitä	50	2217	1811	685	4452	6227	5218	45134
Ulkomaisia e-kurssikirjanimekkeitä	0	597	63	226	105	459	325	4054

2. E-kurssikirjojen osuus kurssikirjanimekkeistä

E-kurssikirjojen osuus kurssikirjanimekkeistä on lisääntynyt edellisestä vuodesta osuuden ollessa vuonna 2012 5,43 % ja vuonna 2013 7,26 %. Yliopistoittain e-kurssikirjojen osuus vaihtelee 28 %:sta nolnaan (kuvio 3).

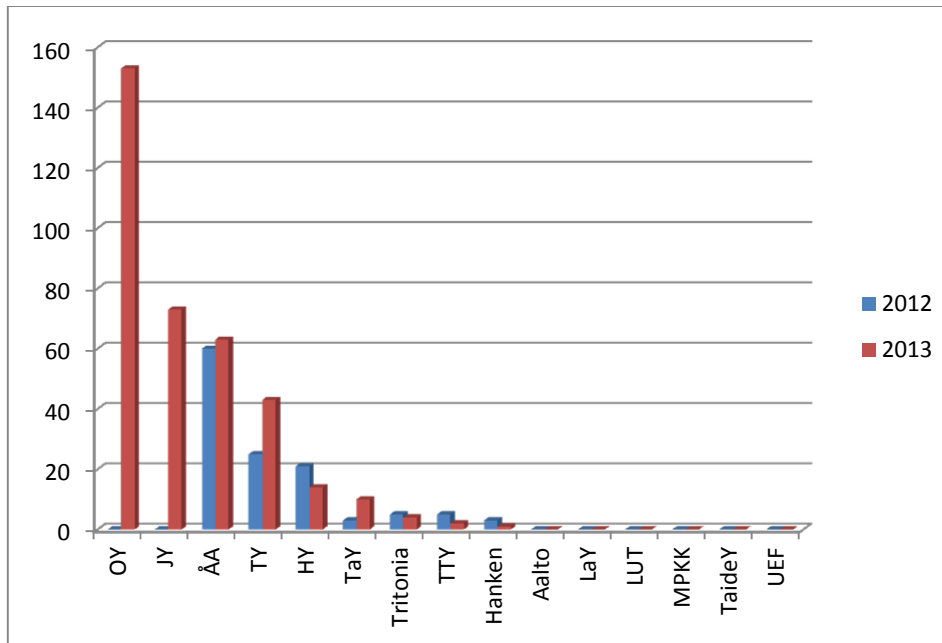
Kuvio 3. E-kurssikirjojen osuus (%) kurssikirjanimekkeistä yliopistoittain 2013

3. Vain e-kirjoina hankittuja kurssikirjanimekkeitä

Vuonna 2012 oli vain e-kirjoina hankittuja kurssikirjoja 122 kpl ja vuonna 2013 niiden määrä oli jo yhteensä 363 kpl.

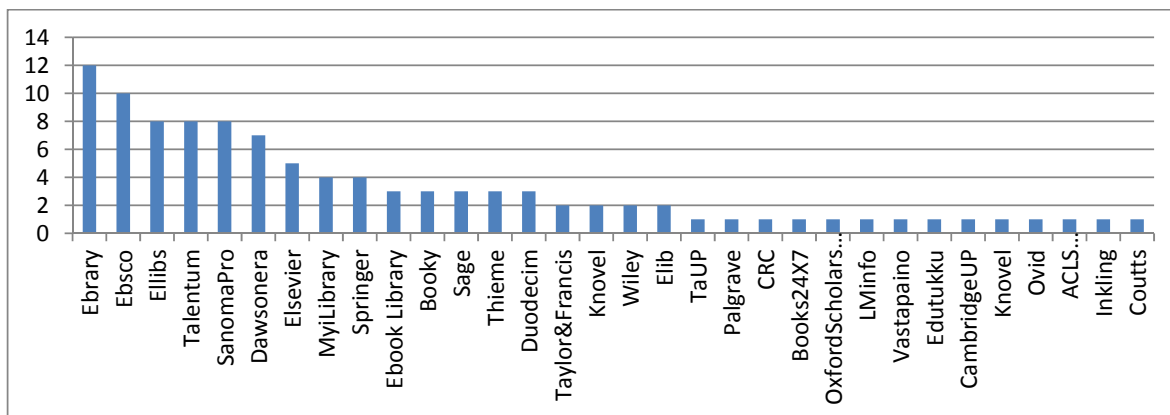
Kuvio 4. Kurssikirjanimekkeitä, jotka on hankittu vain e-kirjoina, kpl/kirjasto

4. E-kurssikirjojen hankinnoissa käytetyt toimittajat

Vuonna 2012 yliopistokirjastoissa oli hankittu e-kirjoja 19 eri toimittajalta. Vuonna 2013 toimittajia oli mainittu 32 (kuvio 5).

Kuvio 5. Toimittajat, joita on käytetty e-kurssikirjojen hankinnoissa 2013. Kuvion lukumäärät kertovat, kuinka moni kirjasto käyttää kyseistä toimittajaa.

5. Asiakastoiminen e-kirjojen hankinta

Asiakastoiminen e-kirjojen hankinta on nyt käytössä jo 11 yliopistokirjastossa ja suunnitteilla kahdessa, kun vuonna 2012 se oli käytössä vain kolmessa kirjastossa (taulukko 2).

Taulukko 2. Asiakastoiminen e-kirjojen hankinta eri yliopistokirjastoissa

	Käytössä 2012	Käytössä 2013	Suunnitteilla	Ei
Kysely 2013 huhtikuu	HY: Elsevierin aineistot EBS, tutkijaryhmälle Elsevierin PDA-projekti JY: PDA UEF: Ebraryn PDA, Elsevierin EBS	Aalto: 2013 alkaen Hanken: 2013 alkaen MPKK: Pilotoinnissa 2013 Ebscon PDA	LaY LUT Taide TaY TTY TY ÅA	OY Tritonia
	Käytössä 2013	Käytössä 2014	Suunnitteilla	Ei
Kysely 2014 maaliskuu	Aalto: kevät EbscoPDA, syksy DawsoneraPDA Hanken: EbraryPDA HY: Käytössä JY: Ebrary, Ebsco OY: Käytössä TaY: EbscoPDA TY: Käytössä UEF: Käytössä ÅAB: Ebrary	LY: kokeillaan 2014 TTY: tulossa 2014 HY: pilotoidaan muutamien tutkimusryhmien ja laitosten kanssa	LUT MPKK	Taide Tritonia

6. Lainattavat e-kirjojen lukulaitteet

Lainattavia e-kirjojen lukulaitteita oli käytössä vuonna 2012 kahdessa kirjastossa ja vuonna 2013 niitä oli käytössä kuudessa kirjastossa: HY, JY, MPKK, TaY, TY ja ÅA.

7. Ongelmia e-kurssikirjojen hankintaan liittyen

Saatavuuteen liittyvät ongelmat ovat edelleen ajankohtaisia ja ne nousivatkin esille yhdeksän kirjaston vastauksissa. Opinto-oppaissa mainituista teoksista ei useinkaan ole saatavilla e-versiota. Erityisesti kotimaista kirjallisuutta ei ole riittävästi saatavilla e-kirjoina, mutta FinELibiltä toivottiin enemmän myös ulkomaista e-kurssikirjatarjontaa. Ongelmana on lisäksi useiden saatavilla olevien e-kirjojen kohdalla se, ettei niitä saa järkevään hintaan, esimerkiksi on ostettava jokin paketti tai "kertakäyttöinen" e-kirja jokaista kurssilaista kohden.

Itä-Suomen yliopistossa on kokeiltu vuonna 2013 yhden tiedekunnan kanssa kaikkien uusien kurssikirjanimekkeiden hankkimista e-versioina (painetun version lisäksi), mikäli tämä oli mahdollista. Osoittautui, että hieman vajaat puolet nimekkeistä oli hankittavissa e-kirjana.

E-kirjojen hankinta vie enemmän aikaa kuin painettujen kirjojen hankinta. Kyselyn vastauksissa tämä mainittiin erikseen kolmen kirjaston kohdalla. Työmäärää lisäsivät mm. hankintakanavien,

hinnoittelumallien ja käyttöehtojen moninaisuus. Esille tuli myös luettelointiin liittyviä ongelmia, mm. ongelmia MARC-tietueissa. Ebrary-kokoelmapaketin vaihtuvat nimekkeet aiheuttavat edelleen ongelmia.

E-kirjojen hankintaa hankaloittaa myös e-kirjojen vaihtelevat käyttörajoitukset. Tämä näkyi kahdeksan kirjaston vastauksissa. Mm. yhden käyttäjän lisenssit ovat ongelmallisia. Samalla välittäjällä voi olla erilaisia lisenassejä/hankintamalleja kokoelmassaan. Esim. Dawsoneralla creditit ja MUA (Managed User Access) Ebook Librarylla lainapäivät, rajaton käyttö ja Textbook nimekkeet, joissa kolme yhtäaikaista käyttäjää. Erilaiset rajoitukset koskevat nimenomaan kysytyimpiä kurssikirjoja (textbooks). Useista kysytyistä kurssivaatimuksissa olevista e-kirjoista joudutaan tilamaan lisäkappaleita, koska creditit/lainapäivät loppuvat. Sillä välin ko. kirjan lisenssi on saattanut muuttua yhden käyttäjän lisenssiksi, vaikka aikaisemmin on ollut saatavana lainapäivä -lisenssillä tai useamman käyttäjän lisenssillä. Ongelma on selvittää mitä creditit käytännössä missäkin palvelussa tarkoittavat. Lisäksi vastauksissa tuli esiin proxy-ongelmat välittäjän uudistaessa käyttöliittymäänsä sekä luokittelun vaikeus tilastoinnissa.

8. Ongelmia e-kurssikirjojen käyttöön liittyen

Kurssikirjojen käyttöön liittyvät ongelmat ovat edelleen ajankohtaisia. Lukualustojen erilaisuus nousi kyselyssä esiin suurimpana ongelmana käytettävyyteen liittyen. Aikaisemmin kyselyssä tuli jo esiin, että e-kirjoja hankitaan 32 eri toimittajalta, lukualustat ovat siis kovin moninaiset ja tämä tuo haastetta e-kirjojen lukijoille. Eri palveluissa on erilaiset vaadittavat lukuohjelmat ja mm. Ellibsin vaatima Adobe Digital Editions-ohjelma ei ole Linux-yhteensopiva. E-kirjojen käyttötavat vaihtelevat siis palveluittain, mm. tallennus, tulostus ja lataaminen. Jokaisen käytössä on omat ongelmansa. Asiakkailta saattaa olla laitekohtaisia tai selainversioihin liittyviä ongelmia, joita on hankala selvittää. Kirjojen lataaminen erilaisille laitteille (mobiililaitteet) aiheuttaa hankaluuksia asiakkaille. Yksinkertaisia ohjeita e-kirjojen lataamiseen ei voi tehdä, vaan jokaisesta kirjakokoelmasta täytyy tehdä omat ohjeensa, joita täytyy jatkuvasti päivittää. Yksittäisinä ongelmina mainittiin epätietoisuus tulostusoikeuksista ja DRM-suojattujen e-kurssikirjojen offline-käytön hankaluus. Käyttöliittymiä yleensäkin pidetään kömpelöinä, mutta eri toimittajien väliset saatavuuserot ovat kuitenkin jonkin verran vähentyneet, joten keskittyminen vain muutamaankin alustaan voisi jossain vaiheessa olla mahdollista.

Lisenssirajoitukset aiheuttavat ongelmia asiakkaille. Osassa kirjoista yhtäaikaisten käyttäjien määrä on rajattu, osassa ei. Osa kirjoista on vain yhden käyttäjän lisenssi. Tästä aiheutuu joskus epätietoisuutta ja asiakkaiden on vaikea ymmärtää, mistä johtuu, ettei e-kirjaan pääse.

Myös Nelli mainittiin ongelmana e-kirjojen käyttöön liittyen, Nelli ei mm. hae kaikkia e-kirjoja ja epätietoisuutta on ollut satunnaisesti myös Nelliin kautta kirjautumisessa. Joskus esiintyy myös etäkäyttöön ja verkkoyhteyksiin liittyviä teknisiä ongelmia.

Asiakkaiden lukutottumukset muuttuvat hitaasti. Vielä on paljon asiakkaita, jotka eivät lue e-kirjoja. Useat asiakkaat käyttävät edelleen mieluummin painettua kirjaa ja e-kirja on vain hätävara. Mutta esille tuli myös, että e-kirjat ovat yleisesti ottaen lisänneet asiakkaiden aktiivisuutta kirjaston suuntaan. Esimerkiksi hankintaehdotukset ovat lisääntyneet ja asiakkaat kommentoivat kirjojen asiasanoitusta ja luokitusta. E-kirjojen käyttö siis yleistyy väistämättä ja toivottavasti Finnan laajempi käyttöönotto helpottaa jatkossa e-kurssikirjojen löytyvyyttä.